

Dvě drobnosti z dějin brněnské jazykovědy

1. *Práce Miloše Dokulila o slovakismech v Žilinské knize*

Na tento rok připadá 100. výročí narození Miloše Dokulila (1912–2002). Ačkoli by bylo spíš potřebí prací o důležitějších aspektech Dokulilova života a díla jakož i edic jeho prací, chceme při této příležitosti v upomínku na něj napsat o jedné drobnosti.

Některé jubilejní texty zmiňují, že Dokulil napsal dvě státní práce, a to o českém slovesném systému a o Georgu Traklovi (názvy jsou uváděny různě: *Synchronický systém českého slovesa* a *Georg Trakls Persönlichkeit und Werk*, Panevová–Skoumalová 1997, 11; *Systém českého slovesa na pozadí popisu ruského slovesného systému u Šachmatova a Peškovského* a *Georg Trakl: Persönlichkeit und Werk*, Nejedlá–Pápcunová 1997, 40, Skoumalová 2002, 9). To potvrzuje i vysvědčení o Dokulilově druhé státní zkoušce, datované 2. 12. 1936 a uložené v Archivu Masarykovy univerzity, v němž jsou obě práce zmíněny jako domácí práce, předložené jako součást zkušebního řízení (fond A 11 – Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích; názvy prací jsou zde uvedeny v ještě jiné verzi: *Synchronický systém českého slovesa ve srovnání s novými popisy ruského slovesného systému* a *Georg Trakls dichterische Persönlichkeit und Werk*). V Dokulilově bibliografii je uvedeno, že obě práce jsou uloženy v knihovně Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (Nejedlá–Pápcunová 1997, 40). V Ústřední knihovně Filozofické fakulty Masarykovy univerzity je však v katalogu zaznamenána a v knihovně skutečně i uložena jen práce o Traklovi; název strojopisu zní *Georg Trakls Persönlichkeit und Werk* (sign. D 5648, přírůstkové číslo D 5648/76, 144 stran). Práce o českém slovese v knihovně není. Naopak je tam jiná Dokulilova slavistická práce: *Slovakismy v knize žilinské* (sign. D 2430, přírůstkové číslo D 2430/68). Tento text, v bibliografii nezaznamenaný (srov. Nejedlá–Pápcunová 1997), je strojopis o rozsahu 33 číslovaných stran s několika rukopisnými opravami a doplňky autora. Není datován, ale podle zmínky o „loňského roku“ vyšlé Chaloupeckého edici (Chaloupecký 1934) lze jeho vznik datovat do roku 1935. V katalogizačním lístku je uvedeno, že jde o státní práci, a na titulním listu je tužkou připsáno *státní* (sic) a strojopis nese i starou signaturu SP 525, tedy snad SP jako státní práce (?), avšak zjevně tato práce jako součást státní zkoušky předložena nebyla, protože o ní v materiálech v Archivu MU není žádná zmínka. Můžeme se domnívat, že práce vznikla ve staročeském semináři Františka Trávníčka. Na to by mj. ukazovala skutečnost, že autor vychází z koncepce jednotného československého jazyka i prajazyka; kromě toho má strojopis vedle razítka Ústřední knihovny FF také staré razítko Semináře pro slovanskou filologii při filosofické fakultě Masarykovy university v Brně. Zajímavé je v této souvislosti zmínit, že v Archivu MU je uložena Dokulilova nedatovaná žádost o konání státní zkoušky z němčiny v mimořádném únorovém termínu, která je zdůvodněna tím, že nemohl včas doložit absolvování staročeského semináře, „jelikož mi práce, uznaná v náhradu za práci seminární ze semináře staročeského, byla ztracena a musil jsme proto pracovat na práci nové“; této žádosti pak bylo vyhověno rozhodnutím datovaným 10. 1. 1936. Zda je práce o slovakismech v Žilinské knize případně ona ztracená nebo ona nová seminární práce, je však těžko rozhodnout.

Jak je známo, o Žilinské knize se obsáhle psalo. Dobovou diskusi, kterou iniciovala zmíněná Chaloupeckého edice a jejíž částečný ohlas v podobě citace Ludvíta Nováka a Miloše Weingarta nacházíme i u Dokulila, shrnula Habovštiaková (1955). Nejnověji pak problematiku Žilinské knihy a jejího jazyka – i s hojnými odkazy na další literaturu – rozebírá Kuchar (2009). Dokulilův raný text představuje vlastně první analýzu slovenské komponenty Žilinské knihy. Zda by i po letech od jeho vzniku mělo i pro jiné badatele než „dokulilology“ cenu jej otisknout, ale musejí posoudit slovakističtí specialisté. Nicméně i tak je i sama informace o existenci tohoto textu myslím zajímavá jak pro dokreslení Dokulilova díla, tak pro doplnění historie prací o starší slovenštině.

2. *Kdy se v Brně konaly prověrky religiozity*

Cesty historie a jejích pramenů jsou nevyzpytatelné, a tak se může stát, že se dobová svědectví objeví na nečekaných místech: zápis z denunční schůze o pražském klasickofilogickém časopise v pozůstalosti brněnského indoeuropeisty (srov. Vykypěl 2010) nebo pozvání na schůzi, jejímž následkem bylo vyhození Josefa Vachka z brněnské anglistiky, v antikvářsky koupené knize o dějinách Jednoty bratrské. Protože bádání o osudech české a československé lingvistiky po roce 1945 se bohužel stále nachází v předpřípravné fázi a každý historický pramen je tedy cenný, dovolím si ono pozvání, průklepový lísteček se strojopisným textem a jedinou rukou psanými doplněními, v následujícím otisknout.

s. dr. Firbas [psáno rukou]

V Brně dne 5. ledna 1960.

Vedoucí katedry anglistiky a germanistiky si Vás dovoluje pozvat na mimořádnou schůzi katedry, která se bude konat ve čtvrtek dne 7. ledna v 9 hod. dopoledne v anglickém semináři. Na program je prověrka religiozity členů katedry. Připravte si laskavě odpovědi na následující otázky:

- 1) Zda věříte nebo nevěříte
- 2) Nevěříte-li, od kdy jste s otázkou vyrovnán
- 3) Zda existují a v jaké formě náboženské přežitky u členů Vaší společné domácnosti.

Za vedoucího katedry

L. Pantůčková [psáno rukou]

tajemnice katedry

Jendo, sorry! [psáno rukou]

Nutno podotknout, že i stylisticky je to zajímavý text: zřejmě dobově příznačně míchá prvo-republikovou formální zdvořilost (*dovoluje si Vás pozvat, laskavě si připravte*) s komunistickou hantýrkou (absence determinace substantiva *otázka*, absence adverbialního valenčního doplnění slovesa *vyrovnat*). Zejména je ale zajímavý historiograficky: Josef Vachek píše ve svých *Vzpomínkách českého anglisty*, že prověrka religiozity, po níž se zjistilo, že brněnská katedra anglistiky a germanistiky má nadměrný počet věřících (Jana Firbase, Josefa Vachka a Leopolda Zatočila) a někdo z nich proto musí odejít, se konala 5. 1. 1961 (Vachek 1994, 118). Podobně Firbas sám píše ve vzpomínce na Vachka, že bylo „v lednu 1961 katedrám na fakultě nařízeno, aby na svých zasedáních, zjistily, zdali se jejich členové „vyrovnali“ s náboženskou otázkou“ (Firbas 1998, 12). Nabízela by se domněnka, že v případě data na našem lístečku jde o omyl, který se z počátku roku často stává, totiž, že pisatel napsal starý letopočet; proti tomu však mluví to, že 7. 1. 1960 byl skutečně čtvrtek. Datování do roku 1960 konečně potvrzuje i to, že podle materiálů v Archivu MU se o řešení onoho zjištěného nadměrného počtu věřících jednalo během roku 1960 (srov. k tomu Fasora–Hanuš 2010, 59–60, byť autoři prověrku, citující Vachka 1994, rovněž datují do roku 1961). Jiné drobné, ale pěkné svědectví o době, užitečné pro výzkum dějin mentalit a mechanismů totalitních režimů, je připsaná poznámka doplňující úřední sdělení – „Jendo, sorry!“: co na úplný konec zbývá z celé té doby, je intenzivní pocit trapnosti.

Literatura

Fasora, L. – Hanuš, J. 2010. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost*. Brno.

- Firbas, J. 1998. In memoriam velkého jazykovědce profesora Josefa Vachka. In: *Josef Vachek v dopisech a vzpomínkách*. Ed. J. Firbas, T. Hoskovec. Brno, 8–16.
- Habovštiaková, K. 1955. Na okraj diskusie o jazyku Žilinskej knihy. *Slavia* 24, 480–487.
- Chaloupecký, V. (ed.) 1934. *Kniha žilinská*. Bratislava. (Prameny Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, 5.)
- Kuchar, R. 2009. *Žilinská právná kniha*. Bratislava.
- Nejedlá, A. – Papcunová, J. 1997. Bibliografie prací Miloše Dokulila. In: *Obsah – výraz – význam II. Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám*. Ed. J. Panevová, Z. Skoumalová. Praha, 27–42.
- Panevová, J. – Skoumalová, Z. 1997. Životopis PhDr. Miloše Dokulila, DrSc. In: *Obsah – výraz – význam II. Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám*. Ed. J. Panevová, Z. Skoumalová. Praha, 11–14.
- Skoumalová, Z. 2002. Přípitek panu profesorovi. In: *In memoriam Miloše Dokulila*. Ed. S. Čmejrková, Z. Svobodová. Praha, 9–15.
- Vachek, J. 1994. *Vzpomínky českého anglisty*. Praha.
- Vykypěl, B. 2010. Kritika Listů filologických v roce 1952. *Listy filologické* 133, 169–173.

Bohumil Vykypěl
(vykypel@iach.cz)

Vít Bubeník septuagenarius (*31.3. 1942)

Jeden z nejvšestrannějších lingvistů českého původu, bez přehánění světového měřítka, se v tomto roce dožívá sedmdesátky. Po maturitě na gymnáziu v Jevíčku (1959) nesměl pokračovat v univerzitním studiu. Teprve po třech letech v dělnických profesích v Adamovských strojárnách a v závodě DIU v Jevíčku nastoupil na Pedagogický institut v Olomouci, odkud r. 1963 přechází na brněnskou univerzitu. Zde na Filozofické fakultě studuje obecnou jazykovědu u Erharta a Čejky, češtinu a staroslověnštinu u Večerky, Jelínka a Grepla, latinu u Česky, Hoška a Nechutové, řečtinu u Bartoňka a Hoška, sanskrt u Erharta (1963–67). Paralelně na FF UK v Praze se věnuje hetitštině u Součka, akkadštině a klínopisu u Matouše, hebrejštině u Sadka a Segerta, arabštině u Petrářka (1965–66). R. 1969 obhájil na brněnské univerzitě disertaci „Syntax pádu v mykénské řečtině“ a získal titul PhDr. V akademickém roce 1968–69 zde působil jako odborný asistent, poté odchází na postdoktorské stipendium na athénskou univerzitu, kde se v Německém archeologickém institutu věnuje řečtině (1969–70). V r. 1971 zakotvil na *Memorial University* v Saint John's v kanadské provincii New Foundland, kde r. 1984 získal profesuru. Jako hostující profesor či badatel krátkodobě působil i na dalších univerzitách: Púna (Indie) 1979, 1991, Athény 1980, Heidelberg 1982, 1984, Mnichov 1986–87, 1994, 1996, 2001. K oborům, v nichž se odborně profiloval, patří jazyková typologie, jazykové svazy (zvláště balkánský); obecné otázky morfologie; indoeuropeistika; indoíránské jazyky se zvláštním zřetelem k prákrťům a moderním idiomům včetně romštiny; řečtina mykénská, klasická, byzantská i moderní; semitské jazyky staré i moderní. Na poli obecné jazykovědy se autor věnuje morfologii (1979a, 1983b, 1993e, 1999a), zvláště pak vidu (1996–97a, 1997a, 1997c, 2000a, 2001c, 2001d, 2003b, 2004a, 2007a) a ablautu (2001, 2003b), vedle problematiky pádu (2004b) a syntaxe (1993e, 1996c), se zvláštním zřetelem k ergativitě (1989b, c, 1995b, 2000b). Zajímají jej též metodologické otázky etymologie (1985a) a vývojové změny funkcí gramatických kategorií (2010a). V synchronní i diachronní lingvistice konkrétních jazyků největší pozornost věnuje jazykům indoevropským (1997a, 2006a, 2009d), zvláště pak indoíránské větvi (2001b), zejména středoindíckým prákrťům (1983d, 1987a, 1991, 1993b, 1995b, 1996a, 1996b, 1999b, 1998a, 2003a, 2004a, 2007b) a romštině (1995a, 1996d, 1998b, 2000b, 2007b), též perštině (1994a, 2007a) a obecněji jazykům íránským (2008a, 2009b). Následuje řečtina ve všech svých